

Financieel staatsvermogen gedaald

10

Laurens Cazander

Publicatiedatum CBS-website: 8 december 2010

Verklaring van tekens

.	= gegevens ontbreken
*	= voorlopig cijfer
**	= nader voorlopig cijfer
x	= geheim
—	= nihil
—	= (indien voorkomend tussen twee getallen) tot en met
0 (0,0)	= het getal is kleiner dan de helft van de gekozen eenheid
niets (blank)	= een cijfer kan op logische gronden niet voorkomen
2008–2009	= 2008 tot en met 2009
2008/2009	= het gemiddelde over de jaren 2008 tot en met 2009
2008/'09	= oogstjaar, boekjaar, schooljaar enz., beginnend in 2008 en eindigend in 2009
2006/'07–2008/'09	= oogstjaar, boekjaar enz., 2006/'07 tot en met 2008/'09

In geval van afronding kan het voorkomen dat het weergegeven totaal niet overeenstemt met de som van de getallen.

Colofon

Uitgever

Centraal Bureau voor de Statistiek
Henri Faasdreef 312
2492 JP Den Haag

Prepress

Centraal Bureau voor de Statistiek - Grafimedia

Omslag

TelDesign, Rotterdam

Inlichtingen

Tel. (088) 570 70 70
Fax (070) 337 59 94
Via contactformulier: www.cbs.nl/infoservice

Bestellingen

E-mail: verkoop@cbs.nl
Fax (045) 570 62 68

Internet

www.cbs.nl

Financieel staatsvermogen gedaald

Eind juni 2010 had het rijk een negatief financieel vermogen van 194 miljard euro. De stand van de vorderingen was 183 miljard euro. Deelnemingen in vennootschappen zijn hierbij het belangrijkste bezit. Tegelijkertijd was de marktwaarde van de schulden 377 miljard euro. Ruim tweederde hiervan bestaat uit staatsobligaties.

Door de ingrepen tijdens de financiële crisis zijn beide zijden van de financiële staatsbalans duidelijk gegroeid, de passiva sterker dan de activa. Het financieel vermogen daalde in twee jaar tijd met ruim 47 miljard euro.

Inleiding

Bij een analyse van de financiën van het rijk horen actuele realisatiecijfers van de financiële rekening en balans. Deze cijfers geven inzicht in de samenstelling, de ontwikkeling en de verhouding van de vorderingen en de schulden. Ook ontstaat inzicht hoe het resultaat van de lopende rekening zich vertaalt naar de financiële balans. Een tekort moet worden gefinancierd, een overschot kan worden ingezet voor aflossing van schulden.

Financiële staatsbalans

Een financiële balans is een weergave van de stand van de diverse vorderingen en schulden op een bepaald moment. Het salderen van vorderingen en schulden geeft het financieel vermogen. Dit saldo is een gebruikelijke norm voor de analyse van de financiële positie.

De balansstanden veranderen in de loop van de tijd door de financiële transacties (zoals uitgifte van obligaties) en de overige mutaties (zoals gewijzigde beurskoersen).

De financiële balans bevat alle vorderingen (financiële activa) en schulden (passiva) en is daarmee een belangrijk deel van een volledige balans. Op een complete balans horen bij de activa ook de niet-financiële bezittingen, zoals gebouwen en terreinen. Dan is het mogelijk om een totaal vermogen te berekenen. De niet-financiële activa blijven hier verder buiten beschouwing.

Tabel 1 geeft een beknopt overzicht van de financiële staatsbalans per eind juni 2010.

Tabel 1
Financiële balans van het rijk per eind juni 2010, samenvattend overzicht

<i>mld euro</i>			
Vorderingen	183,0	Schulden	377,3
Chartaal geld en deposito's	2,2	Chartaal geld en deposito's	0,5
Effecten	19,3	Effecten	304,8
Leningen	56,7	Leningen	50,9
Aandelen en overige deelnemingen	77,8	Handelskredieten en transitorische posten	21,0
Handelskredieten en transitorische posten	26,9	Financieel vermogen	-194,3

Belangrijkste financiële balansposten

De indeling van de financiële balans en de waardering van de balansposten zijn conform Europese regelgeving. De waardering is tegen marktwaarde. Verschillen tussen marktwaarde en nominale waarde doen zich vooral voor bij de langlopende effecten.

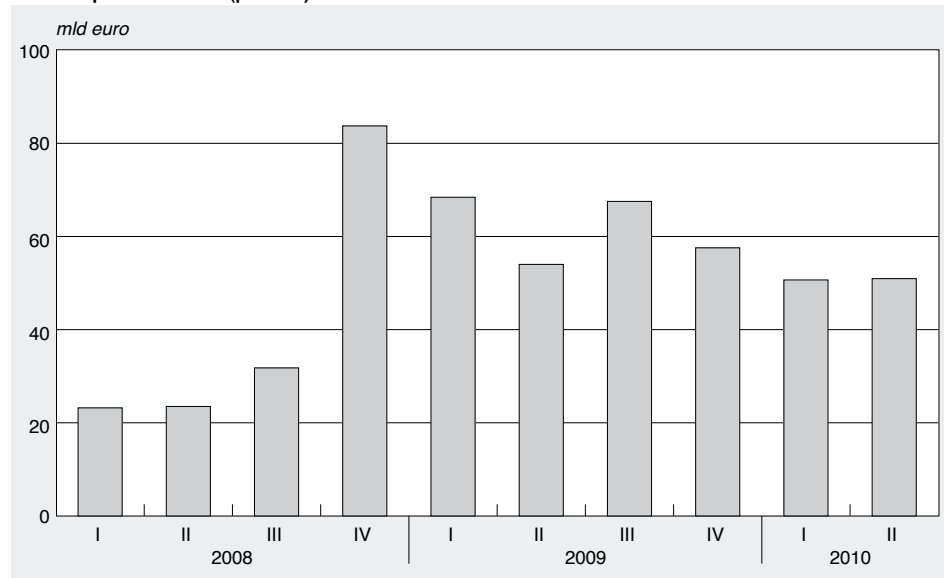
De meeste balansposten komen zowel voor bij de vorderingen als bij de schulden. Soms zijn zelfs de bedragen aan beide zijden min of meer gelijk, zoals bij de kortlopende leningen.

Kortlopende effecten (alleen passiva)

Het gaat hier om de uitgegeven hoeveelheid Dutch Treasury Certificates (DTC's) en European Commercial Paper (ECP). De verschillen tussen beide vormen van kortlopende waardepapieren zijn de looptijd en de valuta bij uitgifte. DTC's hebben een looptijd van drie tot negen maanden en luiden in euro's. ECP heeft een looptijd tot drie maanden en wordt uitgegeven in dollars, ponden en Zwitserse franken. Via zogeheten valutawaps krijgt het rijk alsnog euro's en zijn de valutarisico's afgedekt.

Het rijk kan met deze instrumenten in een kort tijdsbestek een grote hoeveelheid geld uit de openbare markt aantrekken. De uitstaande volumes kunnen dan ook relatief snel groeien of krimpen. Een snelle en sterke groei deed zich voor in het vierde kwartaal van 2008. Tijdens de financiële crisis had het rijk voor de kapitaalsteun aan banken en voor de schadeloosstellingen van de spaarders bij Icesave dringend behoefte aan een extra financiering van meer dan 50 miljard euro.

1. Kortlopende effecten (passiva)

Langlopende effecten

De looptijd van deze effecten is bij uitgifte meer dan één jaar. Bij de vorderingen is voor het eerst in 2009 sprake van een staatsbezit. Dit komt door de overname van de Amerikaanse hypotheekportefeuille van de ING. De bulk van de portefeuille is binnen zes of zeven jaar afgelost. Doordat de originele transacties in dollars luiden, heeft de dollarkoers invloed op de balanswaarde (in euro's).

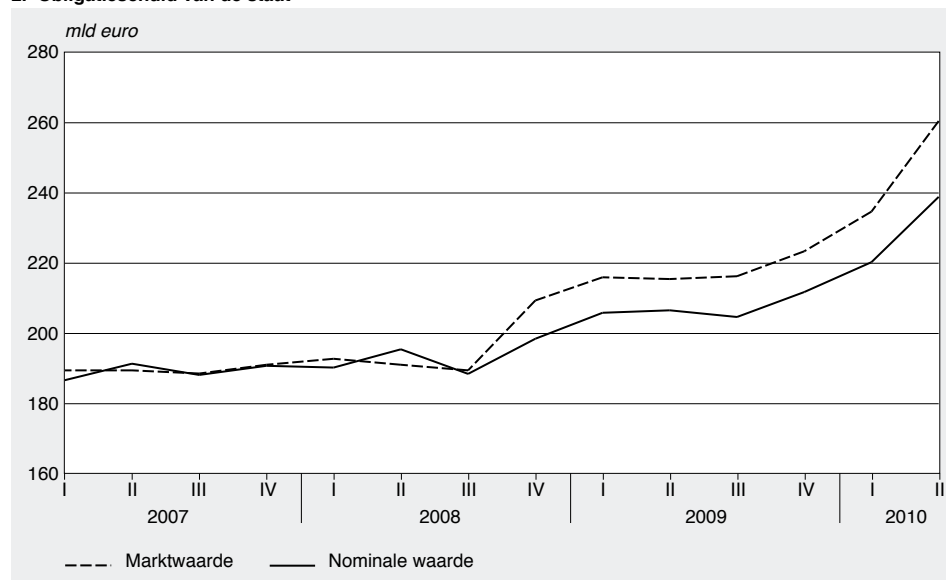
Bij de schulden zijn de langlopende effecten beter bekend als staatsobligaties. In omvang is dit de belangrijkste balanspost. Eind juni 2010 was de balanswaarde ruim 260 miljard euro. De waarde op de balans wordt bepaald door de nominale waarden van de circa twintig de qua looptijd, uitgegeven volume en rentevergoeding verschillende obligatieleningen te relateren aan de koersen op de effectenbeurs. Hoe hoger de koersen hoe hoger de marktwaarde. De koers van een obligatielening is afhankelijk van de actuele rente in verhouding met de eerder overeengekomen rente op de lening (couponrente). Als de actuele rente daalt dan raken de bestaande obligatieleningen meer in trek.

Sinds het derde kwartaal van 2008 is de marktwaarde telkens hoger dan de nominale waarde. Aan het eind van het tweede kwartaal 2010 was het verschil meer dan 21 miljard euro (9 procent).

Langlopende leningen

De looptijd is ook hier meer dan één jaar. Bij de vorderingen gaat het voornamelijk om verleende studievoorschotten. Daarnaast zijn er in het recente verleden leningen verstrekt aan onder meer het ABP, Railinfrabeheer en Fortis Bank Nederland.

2. Obligatieschuld van de staat

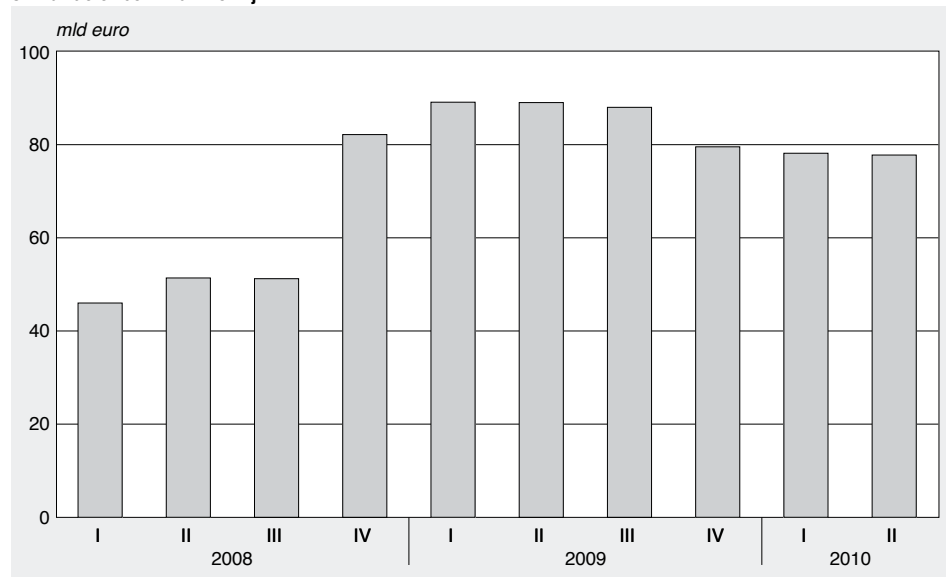

Aan de schuldzijde staan de onderhands opgenomen langlopende leningen. Deze vorm van private financiering was al jarenlang uit de gratie. Door de steunmaatregelen van de staat tijdens de financiële crisis is deze post echter aanzienlijk gegroeid. In 2009 is hier de tegenpost van de aankoop van de hypotheekeffecten van de ING geboekt.

Aandelen en overige deelnemingen (alleen activa)

De staat bezit participaties in het kapitaal van circa dertig Nederlandse vennootschappen en in negen organisaties voor ontwikkelingssamenwerking. Een volledig belang (een deelneming van honderd procent) heeft de staat momenteel in circa vijftien ondernemingen, waaronder De Nederlandsche Bank, de Nederlandse Gasunie en de NS Groep. Door de nationalisatie van ABN Amro Bank en Fortis Bank Nederland en de kapitaalinjecties in Aegon, SNS en ING steeg de waarde van het aandelenbezit in het vierde kwartaal van 2008 met meer dan 30 miljard euro. Een kwartaal later kwam daar nog 7 miljard euro bij. Door enkele verkopen (Westerscheldetunnel, Fortis Corporate Insurance), een vermogensonttrekking bij de NS en gedeeltelijke terugbetalingen van de kapitaalinjecties is het aandelenbezit in de loop van 2009 afgenomen. In het eerste halfjaar van 2010 waren er geen transacties in aandelen. Wel is door herwaardering de waarde van het bezit iets gedaald. Geen van de huidige deelnemingen van de staat is genoteerd op de beurs.

3. Aandelenbezit van het rijk

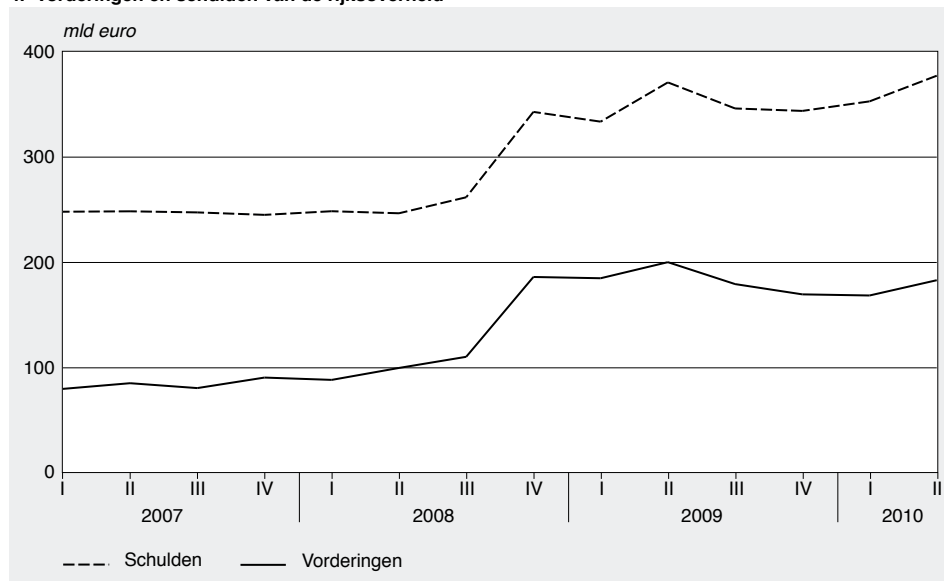

Totaal bedragen

Eind juni 2010 bedroeg de som van alle vorderingen op de balans 183 miljard euro. Tegelijkertijd had de schuldzijde van de balans een omvang van 377 miljard euro. Uit deze bedragen volgt een financieel vermogen van –194 miljard euro.

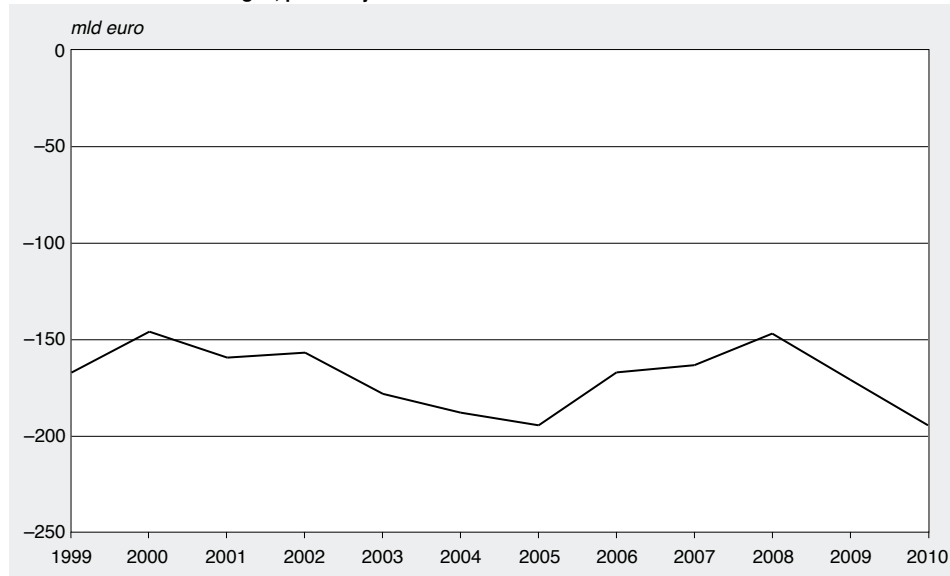
Door de ingrepen van het rijk tijdens de financiële crisis zijn beide totalen van de financiële staatsbalans aanzienlijk gegroeid. In twee jaar tijd groeide de activazijde met 83 miljard euro en de passivazijde met 131 miljard euro. Deze toename van de passivazijde is voor een vijfde deel veroorzaakt door de hogere beurskoersen van de langlopende effecten (staatsobligaties).

4. Vorderingen en schulden van de rijksoverheid

Een reeks vanaf 1999 laat zien dat het financieel vermogen de laatste twee jaar is gedaald, maar dat het bedrag van medio 2010 niet uitzonderlijk laag is. Zo was medio 2005 sprake van eenzelfde niveau. In slechts twee jaren (2000 en 2008) was het financieel vermogen per ultimo juni hoger dan –150 miljard euro.

5. Financieel staatsvermogen, per eind juni

De financiële cijfers van het rijk op StatLine

De bedragen van de financiële rekening en balans werden tot voor kort in twee afzonderlijke tabellen gepubliceerd. Per kwartaal gaf de ene tabel de balansstanden en de andere tabel de transactiebedragen. De bedragen van de overige mutaties stonden nergens apart vermeld. Om de inzichtelijkheid van de data te verbeteren is gewerkt aan een vernieuwing van de publicatietabel in de databank StatLine.

Sinds september 2010 publiceert het CBS de cijfers over de financiële rekening en balans van het rijk in een vernieuwde tabel. De standen, transacties en overige mutaties van de financiële staatsbalans zijn nu te vinden in één tabel. De eindbalans is het resultaat van de beginbalans, de financiële transacties en de overige mutaties. De tijdreeks begint in het eerste kwartaal van 1999. Circa honderd dagen na afloop van elk kwartaal wordt een eerste raming van dat kwartaal gepubliceerd.

De in dit artikel besproken tabel is te vinden op:

<http://statline.cbs.nl/StatWeb/publication/default.aspx?DM=SLNL&PA=80506NED&D1=a&D2=a&D3=l&D4=50-53%2c&HDR=T&STB=G1%2cG2%2cG3&VW=T>

Tabel 2
Stand van vorderingen en schulden van het rijk, ultimo kwartaal

	2008				2009				2010	
	I	II	III	IV	I	II	III	IV	I	II
<i>mln euro</i>										
VORDERINGEN										
Chartaal geld en deposito's	1,5	6,8	15,9	4,1	1,0	19,3	4,5	0,4	0,8	2,2
Langlopende effecten	–	–	–	–	0,0	19,6	18,3	16,3	16,6	17,2
Financiële derivaten	–0,7	–1,0	0,1	1,9	0,6	–0,9	–0,1	–0,2	0,0	2,1
Kortlopende leningen	6,7	6,1	6,1	45,8	44,8	22,0	17,4	19,1	23,0	27,8
Langlopende leningen	16,5	17,5	18,1	29,6	29,2	29,5	29,5	29,0	28,3	28,9
Aandelen en overige deelnemingen	46,0	51,4	51,2	82,2	89,1	89,0	88,0	79,5	78,2	77,8
Handelskredieten en transitorische posten	18,6	19,1	19,0	22,6	20,5	21,8	21,9	25,6	21,8	26,9
Totaal vorderingen	88,6	99,9	110,5	186,2	185,0	200,3	179,5	169,7	168,7	183,0
SCHULDEN										
Chartaal geld en deposito's	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,5	0,5	0,5
Kortlopende effecten	23,2	23,5	31,8	83,7	68,4	54,0	67,5	57,6	55,7	44,3
Langlopende effecten	192,8	191,1	189,5	209,4	216,0	215,5	216,3	223,4	234,7	260,5
Kortlopende leningen	20,3	23,0	29,8	24,5	30,5	37,3	29,1	20,5	21,6	23,4
Langlopende leningen	1,5	1,5	1,5	11,7	11,6	31,2	29,1	27,2	29,1	27,5
Handelskredieten en transitorische posten	10,2	7,0	8,7	13,0	6,5	32,3	3,5	14,7	11,3	21,0
Totaal schulden	248,7	246,7	261,9	342,9	333,7	370,9	346,2	343,9	352,9	377,3
Financieel vermogen	–160,1	–146,8	–151,4	–156,7	–148,6	–170,6	–166,7	–174,1	–184,3	–194,3

Tabel 3
Financiële rekening en balans van het rijk

	2008				2009		
	beginbalans	financiële transacties	overige mutaties	eindbalans	financiële transacties	overige mutaties	eindbalans
<i>mln euro</i>							
VORDERINGEN							
Chartaal geld en deposito's	4 105	7	–	4 112	–3 723	–	389
Langlopende effecten	–	–	–	–	18 671	–2 333	16 338
Financiële derivaten	–932	–170	3 037	1 935	72	–2 227	–220
Kortlopende leningen	6 606	39 229	–	45 835	–26 780	–	19 055
Langlopende leningen	18 269	11 332	–	29 601	–572	–	29 029
Aandelen en overige deelnemingen	43 293	36 630	2 242	82 165	–7 225	4 602	79 542
Handelskredieten en transitorische posten	19 415	3 183	–6	22 592	3 020	0	25 612
Totaal vorderingen	90 756	90 211	5 273	186 240	–16 537	42	169 745
SCHULDEN							
Chartaal geld en deposito's	620	–6	–	614	–88	–	526
Kortlopende effecten	16 587	67 148	–	83 735	–26 170	–	57 565
Langlopende effecten	191 087	7 843	10 473	209 403	13 981	51	223 435
Kortlopende leningen	23 043	1 481	–	24 524	–4 020	–	20 504
Langlopende leningen	1 719	9 936	–	11 655	17 843	–2 319	27 179
Handelskredieten en transitorische posten	12 149	1 055	–200	13 004	1 653	0	14 657
Totaal schulden	245 205	87 457	10 273	342 935	3 199	–2 268	343 866